

Володимир Луговий,

доктор педагогічних наук, професор, академік,

перший віце-президент НАПН України,

національний експерт з реформування вищої освіти в Україні

До топ-закладів Європи і світу: нові рубежі розвитку Національної академії державного управління при Президентові України в контексті євроінтеграції

На підставі аналізу глобальних тенденцій у вищій освіті та національних досягнень у підготовці кадрів з державного управління обґрунтовано необхідність визначення нових, більш високих рівнів розвитку Національної академії державного управління при Президентові України у довгостроковій перспективі. Шляхом порівняння основних характеристик діяльності Академії та високорейтингової Лондонської школи економіки і політичної науки уточнено стратегічні орієнтири для досягнення українським закладом кращих європейських і світових стандартів профільної вищої освіти.

Ключові слова: глобальні тенденції, вища освіта, світовий клас, євроінтеграція, стратегія розвитку, Національна академія державного управління при Президентові України, Лондонська школа економіки і політичної науки.

The necessity of defining the new higher levels of development of the National Academy of Public Administration, the President of Ukraine, in the long-term perspective is grounded on the basis of analyzing the global trends in higher education and national achievements in preparing the specialists in public administration. The strategic guidelines for achieving by the Ukrainian institution the best European and world standards of specialized higher education are specified by means of comparing the main characteristics of the Academy and the highly ranked London School of Economics and Political Science activities.

Key words: global trends, higher education, world class, European integration, development strategy, the National Academy of Public Administration, the President of Ukraine, the London School of Economics and Political Science.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із факторів успішного розвитку українського суспільства, обтяженого чималою низкою ще не розв'язаних проблем [10; 13; 21; 28; 38], є наявність ефективної сфери державного управління, основу якої складають компетентні державно-управлінські кадри. Відтак реформа державного управління - це важлива складова політики змін, що її проводить глава держави В.Ф.Янукович [13-16]. Стосовно державної кадрової політики взагалі, реформування державної служби зокрема, модернізації навчання державно-управлінських кадрів особливо, то упродовж останніх трьох років здійснено серйозні перетворення. Прийнято Закон України "Про державну службу", яким Національну академію державного управління при Президентові України (далі - НАДУ, Академія) унормовано головним вищим навчальним закладом у системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі знань "державне управління"

(ст. 30) [1]. Указами Президента України схвалено Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки [18; 20] та Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [17], а також затверджено Концепцію реформування Національної академії державного управління при Президентові України та склад Наглядової ради Академії [12], Положення про Президентський кадровий резерв "Нова еліта нації" [19]. При цьому визначено, що професійний розвиток осіб, зарахованих до Президентського кадрового резерву, здійснюється, зокрема, у формі професійних програм, спеціальних курсів, тематичних семінарів, тренінгів, що організовуються НАДУ [19]. Ці та інші заходи свідчать, з одного боку, про важливу роль Академії в кадровому забезпеченні державного управління, а з другого боку, про необхідність перманентного вдосконалення самого закладу з огляду на його відповідність сучасним і перспективним викликам [7]. Це зумовлює необхідність формування науково обґрунтованих пропозицій щодо розвитку НАДУ в довгостроковій перспективі.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Наукових публікацій і нормативно-правових документів щодо обґрунтування і конкретизації розвитку НАДУ у довгостроковій перспективі з урахуванням європейських і світових тенденцій у вищій освіті немає.

Мета статті. На підставі досвіду дослідження найкращої світової практики фахової вищої освіти з використанням форсайтної підходу обґрунтувати доцільні орієнтири майбутнього Національної академії державного управління при Президентові України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання про лідерство у вищій освіті для великої за населенням і територією України, яка становить вагомую частину Європи і світу [21; 28] і має за мету стати передовою країною [13], трансформується в тезу, що провідний національний вищий навчальний заклад має бути кращим у глобальному масштабі. Це є новим закономірним викликом для Національної академії державного управління при Президентові України, який важливо чітко усвідомлювати і до гідної зустрічі якого слід серйозно готуватися.

Справді, у 2015 р. НАДУ виповнюється 20 років. За історичними мірками заклад розвивався стрімко: починав із 156 слухачів магістерської програми, у 2003 р. здобув статус національного, у 2004-2011 рр. мав акредитацію Європейської акредитаційної асоціації з державного управління. У 2011 р., як зазначалося, заклад законом визнано головним у галузі державного управління. Тобто за майже дводекадний період Академія сформувалася як потужний повноцінний заклад з підготовки фахівців державного управління та проведення відповідної дослідницько-інноваційної діяльності [2; 4; 9]. Рівень розвитку НАДУ дає змогу проводити її порівняння не лише з кращими національними закладами [11], а й аналоговими топ-закладами світу [36;

39]. Відтак настав час визначення нових, значно вищих досягнень Академії, насамперед з огляду на її європейську та світову інтеграцію, наприклад, у межах можливої стратегії "НАДУ - 2030". В основі відповідного розвитку закладу - курс на топ-рівень вищої освіти.

Зазначене зумовлено тим, що в глобальному змагальному світі та Європі відбувається глибока стратифікація вищої освіти. Остання в першу чергу відповідальна за прогрес у всіх сферах суспільного життя [10; 17; 25]. Ці процеси диференціації в умовах глобалізації проявляються в тому, що країни світу за конкурентоспроможністю вищої освіти виразно поділяються на три групи [7; 23; 25-27; 36; 39].

Першу групу складають приблизно 40-50 успішних країн (з них 20-25 європейських) з потужним університетським (у широкому розумінні) потенціалом, у яких зосереджено 10-15% вищих навчальних закладів світу. Друга група країн (включаючи Україну) із вищою освітою середнього рівня. До третьої групи входять країни з відсталою вищою школою та без неї взагалі. Таке розмежування призводить до того, що ефективно продукувати лідерів та еліту світового масштабу здатні 2-3% [36; 39] від 20 тис. закладів вищої освіти. Наприклад, за результатами здійснених групою вчених Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України досліджень з'ясовано, що до реалізації всіх лауреатів Нобелівської премії з фізики, хімії, фізіології або медицини, літератури, миру, економічних наук загалом причетні трохи більше трьохсот вищих навчальних закладів півсотні країн (переважна більшість закладів Північної Америки і Європи). Тобто у світі взагалі, Європі зокрема, у підготовці фахівців задана висока планка щодо стандартів і спроможності вищої освіти [7].

Водночас реально й ефективно інтегруються ті, хто рівні за стандартами, в інших випадках слабкіші стають сателітами сильніших. Відтак, для ефективної європейської інтеграції НАДУ має відповідати кращим стандартам Європейського простору вищої освіти, а також Європейського дослідницького простору [25; 31; 37]. За критеріями глобальних рейтингових систем, провідними з яких є міжнародні рейтинги "Таймс" і "Шанхайський" [36; 39], якраз європейська вища освіта, разом з північноамериканською, є беззаперечним світовим лідером [23; 25].

Для визначення довгострокової стратегії розвитку НАДУ важливим є урахування наступних тенденцій сучасної вищої освіти.

По-перше, зростання ролі в суспільному розвитку вищих навчальних закладів екстра-класу як основних рушіїв прогресу, відрив групи топ-закладів від маси інших [22-25; 36; 39].

По-друге, прагнення сучасних закладів відповідати стандартам світового рівня, посісти найвищі сходинки за рейтингами "Таймс" і "Шанхайський" [36; 39].

По-третє, незважаючи на пересічно близько двохсотлітній вік високо-рейтингових закладів з-поміж них існує вагома частка молодих, які однак інтенсивно розвиваються. Наприклад, за майже тисячолітню історію кожен десятий топ-заклад (з 400 за рейтингом "Таймс" і 500 за рейтингом "Шанхайський") утворено в одній декаді років - 1960-1969 рр. Загалом закладів світового класу віком понад 500 років менше ніж аналогічних закладів, яким менше 50 років [22-24].

По-четверте, підвищення частки профільних (спеціалізованих) закладів серед топ-закладів вищої освіти, особливо молодих [24].

По-п'яте, збереження різноманітності назв топ-закладів, які називаються як університетами, так і інститутами, коледжами, школами, центрами в усьому діапазоні їх рейтингових рангів [24].

У дзеркалі міжнародних стандартів і порівнянь можна визначити реальні стартові позиції та перспективні орієнтири для вдосконалення закладів вищої освіти. По-перше, глобалізація, що зумовлює конкуренцію, і євроінтеграція, яка потребує вирівнювання стандартів, спонукають до ідентифікації своїх характеристик з огляду на найкращі світові досягнення та рівняння на останні. По-друге, євроінтеграція, як і глобалізація, саме й означає вихід за межі національних вимог, вивіщення до кращих європейських і світових зразків. По-третє, це повною мірою стосується як закладів вищої освіти України взагалі, так і НАДУ зокрема.

У зв'язку із зазначеним виникає необхідність пошуку передових зразків для наслідування. Насамперед увагу привертає Сполучене Королівство - перша в Європі та друга у світі (після США) країна за розвитком університетського потенціалу [23; 25; 36; 39]. У цій країні аналогом і зразком для НАДУ може слугувати Лондонська школа економіки і політичної науки (ЛШЕПН, школа) [30]. Ця школа за рейтингом "Таймс" посідає 39-те місце у світі [39], є справжнім лідером і локомотивом світового, європейського і національного прогресу, стала місцем реалізації (підготовки, стажування, роботи) 18 нобелівських лауреатів [32].

За віковими ознаками український і британський заклади виглядають так:

- НАДУ заснована в 1995 р. (передісторія починається з 1976 р.) [2; 9];
- ЛШЕПН утворена в 1895 р., тобто на 100 років старша за НАДУ, досвідченіша та випробувана часом [30].

Академія суттєво поступається школі і за кількістю *освітніх програм*:

- НАДУ - 16 освітньо-професійних програм (державне управління, управління суспільним розвитком, публічне адміністрування й інші) [2];
- ЛШЕПН - понад 170 освітніх програм (державний менеджмент і врядування, державна політика і управління, соціальна політика і розвиток й інші) [30].

- За кількістю і складом осіб, які навчаються, обидва заклади подібні:
- НАДУ - 7 тис. студентів, слухачів, аспірантів, докторантів (більшість магістрантів, аспірантів, докторантів) [2];
 - ЛШЕПН - 9 тис. студентів, включаючи докторантів (56% магістрантів і докторантів) [30].

Школа значно перевершує Академію за *інтернаціоналізацією*:

- НАДУ - поки що одиниці іноземних студентів, аспірантів, докторантів, здобувачів [2];
- ЛШЕПН - 5,9 тис. (66%) іноземних студентів, включаючи докторантів [30].

Рівень інтернаціоналізації школи за рейтингом "Таймс" складає 87 балів за 100-бальною шкалою і відображує високу міжнародну привабливість закладу [39].

За характеристиками *випускників* Академія і школа співвідносяться так:

- НАДУ - з-поміж випускників вітчизняні народні депутати, члени уряду, голови місцевих адміністрацій і місцевих рад, міські голови [2; 9];
- ЛШЕПН - серед випускників колишні та нинішні світові лідери, члени парламенту Сполученого Королівства - передової країни, лауреати Нобелівської премії [30].

Академічний персонал Академії і школи кількісно та якісно характеризується таким чином:

- НАДУ - майже 1 тис. науково-педагогічних і наукових працівників, серед них близько 700 кандидатів і докторів наук, члени Національної та національних галузевих академій наук, колишні та нинішні високопосадовці [2];
- ЛШЕПН - 3 тис. академічних працівників, серед них нобелівські лауреати, колишні та нинішні світові лідери [30].

Рівень викладання за рейтингом "Таймс" становить 71 бал за 100-бальною шкалою [39].

За *дослідженнями і розробками* Академія і школа характеризуються ось як:

- НАДУ - фінансування наукової та науково-технічної діяльності становить 4,1% від загального фінансування закладу (159 млн грн у 2012 р.) [2];
- ЛШЕПН - фінансування досліджень і розробок становить 9,3% від загального фінансування (244 млн фунтів стерлінгів у 2012 р.) [30].

Рівень досліджень школи за рейтингом "Таймс" становить 81 бал за 100-бальною шкалою [39].

Слід зауважити, що дослідницько-інноваційна діяльність є невід'ємною складовою частиною у підготовці фахівців з вищою освітою всіх рівнів - бакалаврського, магістерського, докторського, постдокторського [29; 33]. Нині в Європі і світі в умовах дослідницько-інноваційного типу суспільного розвитку у вищій школі утверджується підхід щодо навчання на основі досліджень [3; 5; 34; 35].

За рівнем *цитування* публікацій академічного персоналу Академії та школи порівняльна картина така:

- НАДУ:

- а) 22 періодичних наукових фахових видання (до міжнародних науково-метричних баз даних не входять, імпаکت-фактор невідомий);

- б) 1,6 тис. статей (індекс цитування невизначений, індекс Хірша авторів невідомий) [2];

- ЛШЕПН: рівень цитування за рейтингом "Таймс" становить 67 балів за 100-бальною шкалою [30].

Висновки та рекомендації. З огляду на вищезазначене можна сформулювати такі концептуальні пропозиції.

Стратегія розвитку НАДУ на найближчі 15-20 років (наприклад "НАДУ - 2030") має ґрунтуватися на:

- доповненні кількісних показників діяльності закладу якісними, що відповідають вищим європейським і світовим критеріям [7];

- застосуванні для оцінювання власних досягнень Академії індикаторів міжнародних рейтингів "Таймс" і "Шанхайський" [36; 39], зокрема стосовно досліджень (що є слабким місцем вітчизняної вищої школи взагалі [6; 8], однак ключовим чинником формування національної еліти), цитування, інтернаціоналізації (збільшення контингенту слухачів за рахунок іноземних громадян, запрошення для викладання провідних зарубіжних фахівців);

- орієнтації на досвід діяльності аналогових топ-закладів, зокрема Лондонської школи економіки і політичної науки [30].

Провідний національний заклад в Україні має бути кращим в Європі та світі.

Це особливо актуально для великої європейської країни - України.

Список використаних джерел

1. Закон України про державну службу [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

2. Звіт про діяльність Національної академії державного управління при Президентові України, 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/zvit_nadu_2012.html

3. *Луговий В.* Вища освіта через дослідження: концептуальні засади здійснення й оцінювання / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НАПН України, Ін-т

вищої освіти НАПН України [та ін.]. - 2012. - № 3 [темат. вип. "Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології" ; т. 1]. - С. 16-28.

4. *Луговий В. І.* Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління) / В. І. Луговий. - К. : Вид-во НАДУ, 2005. - 356 с.

5. *Луговий В.* Модернізація вищої освіти по-європейськи / Володимир Луговий, Андрій Ставицький // Пед. газета. - 2012. - Листоп. (№ 11). - С. 4.

6. *Луговий В.* Розвиток дослідницько-інноваційного контексту вищої освіти - ключова умова ефективної діяльності науково-педагогічних кадрів / В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Проблеми освіти : наук. зб. / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України. - К., 2013. - Вип. 74. - Ч. 1. - С. 3-10.

7. *Луговий В. І.* Якість вищої освіти: виклик для України / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України: Тематичний випуск "Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу" : у 2 т. - 2012. - № 3 (додаток 2). - Т. 1. - С. 5-9.

8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: 2011 : стат. зб. / Держкомстат України ; відп. за вип. І. В. Калачова. - К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. - 306 с.

9. Національна академія державного управління при Президентові України / Ю. В. Ковбасюк, П. С. Назимко, Л. М. Гогіна та ін. - К. : Логос, 2010. - 144 с.

10. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [авт. : В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, М. І. Бурда та ін. ; редкол. : В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), В. М. Мадзігон (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. - 2-ге вид. - К. : Пед. думка, 2011. - 304 с. - Бібліогр. : с. 149-167. - (До 20-річчя незалежності України).

11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року : стат. бюл. // Держ. служба статистики України. - К., 2013. - 188 с.

12. Питання реформування Національної академії державного управління при Президентові України : Указ Президента України від 9 груд. 2011 р. № 1110 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

13. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. - К. : НІСД, 2013. - 576 с.

14. Про керівників напрямів реформ : Указ Президента України від 16 січ. 2013 р. № 18 // Уряд. кур'єр. - 2013. - 19 січ. - № 12.

15. Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конку-

рентоспроможна економіка, ефективна держава" : Указ Президента України від 12 берез. 2012 р. № 187 // Уряд. кур'єр. - 2012. - 28 берез. - № 13.

16. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" : Указ Президента України від 12 берез. 2013 р. № 188 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013>

17. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344 // Уряд. кур'єр. - 2013. - 4 лип. - № 117.

18. Про План заходів щодо реалізації у 2013 році Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки : Указ Президента України від 23 квіт. 2013 р. № 229.

19. Про Президентський кадровий резерв "Нова еліта нації" : Указ Президента України від 5 квіт. 2012 р. № 246 // Уряд. кур'єр. - 2012. - 13 квіт. - № 68.

20. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки : Указ Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45.

21. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держстат України ; за ред. О. Г. Осауленка ; відп. за вип. О. Е. Остапчук. - К. : ТОВ "Август Трейд", 2012. - 560 с.

22. *Слюсаренко О. М.* Вік і досвід ("вислуга років") університетів як чинник досягнення ними світового класу / О. М. Слюсаренко // Вища освіта України. - 2012. - № 1. - С. 75-80.

23. *Слюсаренко О. М.* Вікова історична та регіональна специфіка топ-університетів / О. М. Слюсаренко // Вища освіта України. - 2012. - № 2. - С. 85-91.

24. *Слюсаренко О. М.* Рейтингові досягнення топ-закладів вищої освіти, утворених більше 500 і менше 50 років тому / О. М. Слюсаренко // Вища освіта України. - 2012. - № 3 (Додаток 2). - Т. 1. - С. 43-48.

25. *Таланова Ж. В.* Докторська підготовка у світі та Україні : монографія / Ж. В. Таланова. - К. : Міленіум, 2010. - 476 с.

26. Education at a Glance 2012: OECD Indicators. - Paris : OECD Publications, 2012 [Electronic resource]. - URL : <http://www.oecd.org/document>

27. Global Education Digest 2012: Comparing Education Statistics across the World [Electronic resource]. - URL : <http://www.uis.unesco.org>

28. Human Development Report, 2013 [Electronic resource]. - New York, USA, 2013. - URL: <http://hdr.undp.org>

29. International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO [Electronic resource]. - URL : www.uis.unesco.org/en/pub/pub

30. London School of Economics and Political Science [Electronic resource]. - URL : https://en.wikipedia.org/wiki/London_School_of_Economics
31. Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué of EHEA Ministerial Conference, 26-27 April, 2012 [Electronic resource]. - URL : <http://www.ehea.info>
32. Notable people [Electronic resource]. - URL : https://en.wikipedia.org/wiki/London_School_of_Economics#Notable_people
33. Postdoctoral research [Electronic resource]. - URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Postdoctoral_research
34. Research-based Education at BA, MA and PhD Level / Thematic Seminar for Higher Education Reform Experts 9-10 July 2012 [Text] // Reader. - Yerevan, Armenia: Yerevan State Linguistic University "Bryusov", 2012. - 24 p.
35. Research-based Education: Strategy and Implementation / Seminar for Bologna and Higher Education Reform Experts 5-7 November 2012 [Text] // Reader. - Budapest : Eotvos Lorand University (ELTE), 2012. - 29 p.
36. The Academic Ranking of World Universities. Shanghai Jiao Tong University in China [Electronic resource]. - URL : <http://www.arwu.org/>
37. The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009 [Electronic resource]. - URL: <http://www.bologna2009benelux.org/>
38. The Global Competitiveness Report 2012-2013 / World Economic Forum [Electronic resource]. - URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf
39. THE World University Rankings [Electronic resource]. - URL : <http://www.timeshighereducation.co.uk/>